

így aztán elér oda, hogy még német állampolgárságától is megfosztják és ezzel és így avatják a Becherek és Mannok fegyvertársává. Uhse könyve — irodalmi kvalitásain túl hasznos dokumentum: itt tudjuk meg, mit jelentett a kisváros, az uttalan, talajvesztett középosztály a hitlerizmusnak. Ezeknek a törzsasztaltípusoknak, iparosoknak, skriblereknek és munkátlan, állástalan fiataloknak a Landsknechtum zsoldja és hazug romantikája jelentette az életet, az ugró pontot. Egy ellenségük volt: a munkásság, mely ezt az álomvalóságot zavarni merete és tudta. Hogy gyűlölte ez az Uhse a munkásságot, hogy verekedett velük, hogy félt tőlük, hogy a végén csak bennük és általuk találjon élete újra értelmet. Ez a változás ludwigrenni puritanizmussal van papírra vetve. Másképp nem is lehetne, másképp nem is hatna.

Dorothy Woodman, ez a lelkes asszony folytatja leleplező munkáját és legújabb publikációjának (*Hitlers Luftflotte startbereit.* — Carrefour) tanulsága is ezt a hazugságkomplexumot erősíti: „Nincs még egy terület, ahol a hitlerizmus hazugságlényege olyan kiütközön nyilvánulna meg, mint a légi fegyverkezés terén.“ Erre jómagunk is rájöhettünk, ha visszaemlékezünk a kezdetre: a német légiflotta megteremtése szintén hazugságon épült fel. Egy szép nap a berlini lapok öklömnyi betűkkel hozták a reggeli szenzációt: titokzatos orosz repülő az éjszaka Berlin felett... Védtelenek vagyunk... Védekeznünk kell a légi támadások ellen... Az orosz repülőket ugyan soha senki sem látta, de Göringnek meg volt az apropója és ma Németország a világ egyik legerősebb repülőhatalma. Csak hazudni kell és minden rendbe jön. Göring 1934 februárjában kijelenti, hogy Németországnak nincsen katonai repülőgépe. Egy év múlva aztán ugyanaz a Göring azzal pöffeszkedik, hogy a német légiflotta ereje elérte az angolét. „A Harmadik Birodalmat alapvetően más szellem és erkölcs uralja, mint a többi Európát“: vonja le a konzekvenciát Woodmann és a Harmadik Birodalom ezt az egészen más erkölcsöt és szellemet akarja ráutalni egész Európára. A hitlerizmus akárcsak egy pók látható és láthatatlan szálakkal fonja be Európát. Cáfolhatatlanul bizonyítja ezt a Lord Listowel védnökségében megjelent legújabb publikáció: *Das braune Netz* (Carrefour, Paris) Kémszervezetek, Gestapo-ügynökök, propagandára szervezett hálója borult Európára, a „más erkölcsre és más szellemre.“ A Lessing- és Formis-gyilkosságok, az emberrablások mindennél jobban bizonyítják ennek a hálónak a létezését. Ez a könyv elsősorban praktikus célt szolgált: az emigráció figyelme ötszáznál több ügynök „körözőlevele“ felé fordulhat. Hasznos könyv: a pók munkája le van leplezve, a náci-márka utja ki van mutatva. És itt ennél a pénzforrásnál fel kell figyelni: propaganda- és spiclimunkákra évenként egynegyedmilliárd márka uszik el. Minek ez a nagy befektetés? Ezt az örült pénzáradatot csak egy nagy üzlet reményével, csak egy nagy vállalkozás rizikójával lehet megmagyarázni. És mi lenne ez a végcél? A német és az olasz fasizmus egyformán bizonyítja: a háború!

(Stosz)

Fábry Zoltán

A Z ÚJ JILEMNICKY-REGÉNY. A szlovák szocialista prózairás egyik kimagasló értéke: *Peter Jilemnicky* „Kus cukru“ (Praha, Druztevni Práce, 1934.) címmel regényt írt a nagyszombat környéki répa-termelők és munkások helyzetéről. A regény pillanatnyilag egyedülálló kikristályosodása a szlovák társadalmi réalizmusnak. Témájánál és beállításánál fogva mindenfelé figyelmet keltett, vitákat indított el, szemeket nyitott fel és széles rétegeket ébresztett helyes társadalmi tudatra. A cseh és szlovák baloldali kritika egyöntetűen örömmel és lel-

kesedéssel fogadta e regényt. „Peter Jilemnický komolyan foglalkozik a szocialista realizmus kérdésével, mint a mai művészi élcsapat alkotó módszerével,“ — írja róla a prágai *Tvorba* (X. évf. 20. sz.) és megállapítja: „Ha Jilemnický regényéhez nehéz hasonlót találni a mai szlovák prózában, alig találunk a cseh regények között is művészi szempontból ennyire tökéletesen kiegyensúlyozottat“. És valóban. A haladó cseh szépirodalom a szürrealizmus kátyújában feneklett meg és egyelőre csak erőtlen kísérletek történnek a társadalmi realizmus módszerének átvételére, a szlovák nyelvterületen pedig e mű megjelenése idejében csak Frano Král regénye, a „Cesta zarubaná“ (Berekesztett ut) jelentette az első lépést a szocialista realizmus felé.

Jilemnický napjaink egyik legégetőbb kérdését veti fel regényében: a munkanélküliség problémáját. A cím maga: „Egy szem cukor“ szimbolikus. Nem változtat rajta semmit a tény, hogy a cselekvény Szlovenszko legzsirosabb répatermelő vidékén és olyan városban játszódik le, melyben cukorgyár van. Csak azért választotta az író a cselekvény színteréül ezeket a helyeket, hogy konkrétebben kifejezésre juttassa a szebb és édesebb életért folyó harcot, mely az egész regény vezérmotívuma. Jilemnický művében a földmunkások, törpebirtokosok és gyári munkások helyzetét rajzolja meg és végső elemzésben kimondja, hogy a világ mai összetétele nem végleges és egy új, tökéletesebb társadalomnak kell létrejönnie.

A regény többtagozódású. A falusi birtokososztály, a törpebirtokosok, béresek, földmunkások, városi munkanélküliek és a fiatal intelligencia helyzetét vetíti elénk. A birtokososztályt Jerábek cseh maradékbirtokos és Gömör régivágású magyar zsentri képviseli. Jerábek típusa az agrárpolgárnak, óvatos spekuláns, aki elhatározza, hogy gazdaságában a termelést racionalizálja, traktort vesz és elbocsátja szolgálatából a fölöslegessé vált béresek. A Jerábek-birtokon maradt gazdasági cselédség a racionalizált termelési rendszer kulijává válik. Bálent béres s fia, Vendel eltompulnak a nehéz robotban és nem képesek tudatosítani magukban azt az alacsony életnivót, mely osztályrészüik lett, néma, gépszerű rabszolgáivá válnak uruknak. Csupán Bálent felesége érzi életsorsuk tarthatatlanságát. Munkanélkülivé vált fia, Márk igyekszik helyes osztályöntudatra ébreszteni. A gazdasági és osztályellenyomás azonban nemcsak a cselédsorban élőket sújtja: ránehezedik a törpebirtokosokra is, akik ellenzékbe csapnak a cukorgyárral szemben, mely mindenféle címen levonásokat eszközöl az átvételre felajánlott répából, amit jóval alacsonyabb áron hajlandó csak tőlük átvenni, mint a földbirtokosoktól, akik tagjai a részvénytársaságnak. Jerábek igyekszik le-törni a répatermelők oppozícióját, azonban a vidék répatermelői a cukoripar egyre jobban érezhető kizsákmányoló politikája következtében tudatosítják helyzetüket és közös frontba tömörülnek a földmunkásokkal, hogy gazdasági érdekeiket megvédjék. Az éhbérért dolgozó földmunkások a legfontosabb időszakban: az őszi répaszedéskor sztrájkba lépnek. A sztrájkhoz csatlakoznak a cukorgyári munkások és a mozgalmat támogatják a törperépatermelők is, akik valóságos szekerrohamot intéznek a cukorgyárak ellen, hogy kiharcolják a répa rendes áron való átvételét. A következetes sztrájk eredményt hoz: a cukorgyár megadja a répatermelőknek a répa rendes árát és teljesíti a munkások követelését.

Ez a regény váza, de emellett egész sereg mozzanat teszi élénké a mű menetét. Nagyon sok figyelmet érdemelnek azok a részek, melyek a munkanélkülivé vált munkások és az elhelyezkedni nem tudó fia-

tal intelligencia helyzetét tárgyalják. Kiemelkedik az a részlet is, melyben az író Jerábek cseléd lányának, Jozinának a maradékbirtokos idősebbik fiával folytatott megalázó szerelmi viszonyát tárgyalja. Jozina keserű csalódások után meglátja azt a hatalmas szakadékot, amely a fiatal polgárt tőle elválasztja s rájön, hogy a történelmileg kárhozatra ítélt osztály gyermeke ott, ahol szeret, nem élhet nemileg és ahol nemileg él, nem szerethet.

Jilemnicky alapos szociológiai és pszichológiai analizisét adja a szlovák falunak, de belevilágít a városi értelmiségiek lelkivilágába is. Az egész regény az egység szükségességét és célravezető voltát hangsúlyozza, bár ezt a szerző sehol sem mondja ki ilyen világosan. Jellemző, hogy itt Jilemnicky a valóságot megelőzi: nála az egység már megvalósult. Itt túllépi a társadalmi realizmus kereteit, mert erősebb benne a változtatás vágya, érzi, hogy a történések és a fejlődés szükségszerűen ebbe az irányba haladnak.

Az „Egy szem cukor“ nemcsak csúcsa Jilemnicky eddigi munkásságának, hanem valami egészen új és különálló irodalmi megnyilatkozás a szlovák prózában. Szép és hasznos munkát végezne, aki ezt a regényt magyarra fordítaná és kiadná.

(Losonc)

Sándor László

KÉT FIATAL KÖLTŐ első verseskönyve került a kezünkbe. Az ilyen szűzkötetet úgy nyitjuk fel, mint a szerencsedobozt: kételkedően és várakozással, csalódásra és meglepetésre egyaránt felkészülve. A két költő: a budapesti Szabados András s az erdélyi Flórián Tibor, ha nem is szélső fokon, de mindkét érzést kiváltja. Szabados versei (Hajnalra köszöntlek. Biblioteka kiadás. Budapest, 1935) a szó jó értelmében fiatalos jelentkezés kedvét árasztják. A költő a szürke jelenből lázongó elevevességgel ontja egy teljesebb élet vágyképeit. Szabad formáiban csupa „Pogány fohász“, mámoros „Áradozás“, ujjongó „Cantate“ és harcos magabiztatás; többnyire pongyolán és lelkendezve; ifjonti pazarlással. Elnyomottságról panaszkodik, de teli van életkedvvel. Városi, de teli a természettel. Az ifjúság heve serkenti valami harcra, melynek konturjai kissé bizonytalanok; de érezní, hogy szívesen vegyül olyan küzdelembe, mely az élet igazi felszabadulásához sodorja. Mint vallja: („...a kispolgári jóltáplált örömeök között — növekedett dadogó szavaimból a duzzadt — áradat, mely elönt...“ Születésnapomra: 1934 március) kispolgári lárváját vedlő ifju, teli élet- és szabadságvágygal; szerelmes és lázong. Ez a lázongás bujócskát játszik az olvasóval. Kirándul a természetbe és ott mintegy biztonságban — a rend figyelmét kijátszva — vidáman csörtet és jelképekbe öltözik: „Forradalmi zászlók a lombjukat bontó tavaszi fák...“ (Oh mennyi lobogás). Csakhogy itt van valami bökkenő... Pl. Pajtás, forradalom ez c. versében ezek a képek: „A szél feni szuronyát a harci fúveknek, és — piros pipacsok békés búzakalászt lázitanak!“ szakasztott Radnóti Miklós Pontos vers az alkonyatról c. versének motivumai: „Híven tüntet két pipacs, nem — bánja, hogy őket látni még, — de büntet is rögtön, az ég — szuronyos szellővel üzen.“ A Radnóti-hatás Szabadosnál hanghordozásban, jelzőkben és képekben igen erős. Csakhogy valóban hatás-e? A két költő szinte egykoru. Mármost hatás-e ez, kölcsönhatás, vagy összebeszéltek? Nem firtatjuk. Mindenesetre itt valamelyiknek engedni kell. Minthogy Szabados a fiatalabb, a később jelentkezett költő, igen helyesen tenné, ha szakítana e promiszkuitással. Tömörebb verseiben: (Virrasztó, Hajnalra köszöntlek,) megkapó képekre akadunk. Külvárosi kis képe: („...nagy luxusautók után — fenyegetőleg zörrennek meg — a véres szemű ablakok!...“) s általában friss költői készsége igen biztató, ha világnézeti és